

SOSYAL POLİTİKALAR GENEL BAŞKAN YARDIMCILIĞI

MYK BİLGİ NOTU

(13.09.2021)

YÜKSEL TAŞKIN

SOSYAL POLİTİKALARDAN SORUMLU GENEL BAŞKAN YARDIMCISI

SOSYAL POLİTİKA GÜNDEMİ (13.09.2021):

ROMAN YURTTAŞLARIMIZIN TALEPLERİ RAPORU

(BU RAPOR, SIFIR AYRIMCILIK DERNEĞİ'NİN YÜRÜTTÜĞÜ SAHA ÇALIŞMALARINDAN SOSYAL POLİTİKALAR BAŞKAN YARDIMCILIĞI İÇİN HAZIRLANMIŞTIR.)

Romanların Karar Alma Süreçlerine Katılımı

- Romanlara yönelik merkezi ve yerel düzeyde oluşturulacak ve uygulanacak tüm sosyal politika geliştirme, planlama, uygulama, raporlama süreçlerinde çok aktörlü izleme, değerlendirme süreçlerinde Romanlar başta olmak üzere, ilgili tüm tarafların katılımıyla **şeffaf, açık, izlenebilir, katılımcı bir mekanizmanın kurulması sağlanmalıdır.**
- Romanlara yönelik yerel düzeyde uygulanabilir **'strateji belgeleri' ve bütünlüklü sosyal politika önerileri geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.**
- Oluşturulan **merkezi politikaların**, roman grupları arasındaki bölgesel eşitsizliği gözeterek politikaların **yerelleşmesi** yanı sıra ve bu politikalar oluşturulurken yerel grupların ihtiyaçları mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.
- Hazırlanacak politika önerilerinin uygulanması için ağırlıklı olarak kamu kaynakları ile **katılımcı bütçe** yöntemi esas alınarak bütçelendirilmeli ve sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.
- Romanların kamu kurumlarına ulaşmaları beklenmeden, **kamu kurumları Romanlara ulaşmalıdır.** Romanların kamu kurum ve kuruluşlarında, okullarda, meslek kuruluşlarında ve siyasi partilerde temsiliyetleri teşvik edilmelidir. **Çok ortaklı yaklaşımlar esas alınarak** geliştirilecek sosyal politika ve kamusal hizmet modelleri mahalle bazlı yaklaşımlar esas alınarak yerinde uygulanmalıdır.
- Eğitim başta olmak üzere temel haklara erişim konusunda **arabuluculuk mekanizmalarının kurulması, yaygınlaştırılması ve Roman arabulucuların istihdam edilmesi sağlanmalıdır.**
- Roman kadın, çocuk ve gençlerin yaşadıkları kentle bağlarını güçlendirmek için kültürel, sanatsal geziler düzenlenmelidir. Belediye roman nüfusunun yoğun olarak yaşadığı her **belediye bu grupların sorunlarının çözümüne dair bir strateji planı hazırlamalı belediyenin yıllık planlarına dahil edip bu sorunların çözümü için bütçe ayırmalıdır.**

Kamu Hizmetlerine Erişim

- **Tüm kamu hizmetleri Roman vatandaşların erişebileceği şekilde planlanmalı,** mahallelerde muhtarlar işbirliği ile hizmetlere ilişkin tanıtım toplantılarının yapılması, afiş ve broşürlerin yaygın olarak kullanılması sağlanmalıdır.

- Başta eğitim, istihdam ve sağlık olmak üzere tüm kamu hizmetlerine erişimde **arabuluculuk sistemi** uygulanmalıdır. (Bu mekanizma Romanlar ile kamu personeli arasında bir köprü olacak, iletişimi sağlayacaktır.)

- **Belediyelerde Romanlar** da dahil yoksul ve kırılgan grupların kolaylıkla erişilebileceği **birimler veya destek hatları kurulmalıdır**. Bu birimler veya destek hatları, bu grupların temel gıda, sağlık hizmetleri gibi temel haklara ve kamusal hizmetlere erişimleri hususlarında da destek verebilmeli; bu birimlere veya destek hatlarına gelecek talepleri karşılayabilecek mekanizmaların geliştirilmesi önerilmektedir.

- **Kamu hizmetleri okuryazar olmayan Romanların de erişebileceği şekilde planlanmalı**, hizmetlere erişimle ilgili görsel materyaller hazırlanmalıdır. Otobüs tabelaları dahil tüm hizmetler bu ihtiyaç göz önünde bulundurularak tasarlanmalıdır.

- **Ulaşım hakkı temel bir insan hakkı olarak görülmeli bu** gibi yoksul topluluklara yönelik ücretsiz olarak verilmelidir.

Ayrımcılıkla Mücadele

- Ayrımcılık ve nefret suçları ile ilgili yasal mevzuat güçlendirilerek **cezasızlık ortadan kaldırılmalıdır**.

- Temel haklara erişim için **hukuki destek mekanizmalarının** kurulması son derece önemlidir.

- **Ayrımcılıkla mücadele** için merkezi düzeyde politikalar oluşturulmalı ve uygulanmalıdır.

- **Merkezi ve yerel düzeyde kamu personeline yönelik Roman grupları ve ayrımcılıkla ilgili eğitimler verilmeli**, kamu personeli ve Romanlar arasında empati alanı oluşturacak buluşmalar organize edilmelidir.

- **Eğitim, sağlık, yerel yönetim başta olmak** üzere Romanlara yönelik hizmet sağlayan tüm alanlardaki personele yönelik ayrımcı pratiklerinin önlenmesi için **kurum içi farkındalık eğitimleri verilmeli ve bu eğitimler zorunlu hale getirilmelidir**.

- Ayrımcılığın yeniden üretilmesi ve yaygınlaştırılması konusunda önemli bir yeri olan **medyadaki ayrımcı dilin oradan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır**.

- Kentin içinde olan ama bir o kadar da dışında olan, görünmez duvarlarla çevrili bu damgalanmış mahallelerin diğer kent dinamikleri ile buluşması sağlanmalı, bunun için özel planlamalar yapılmalı, etkinlikler düzenlenerek toplumsal bütünleşme sağlanmalıdır.

Yoksullukla, Yoksunlukla Mücadele

- **Yoksulluk bir insan hakları ihlali olarak kabul edilmeli** ve Romanlar başta olmak üzere tüm yoksul topluluklara yönelik kalıcı ve kapsayıcı yoksullukla mücadele politikaları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. **Yardım edilmiş yoksulluk değil, ortadan kaldırılmış yoksulluk!**

- İzlenebilir, açık, **şeffaf dayanışma ağlarının güçlendirilmesi**,

- Kronik yoksullukla ve içselleştirilmiş ayrımcılıkla mücadele eden Roman toplumları için insan onuruna yaraşır hayat koşullarının sağlanması gereklidir.

- **Sağlıklı konuta erişim için en temel ihtiyaç olan su, elektrik ve ısınma gibi hizmetler bu topluluklara yönelik ücretsiz veya indirimli olarak sağlanmalıdır.**

Roman Kadınların ve Çocukların Güçlendirilmesi

- Kadınlar için öncelikli ve bütünlüklü sosyal politikalar geliştirilerek, uygulanmalıdır.

- **Roman kadınlarının sosyal hayata, eğitime, istihdama aktif katılımı desteklenmelidir.** Kadın katılımını teşvik edici ve kolaylaştırıcı programların oluşturulması sağlanmalıdır.

- **Roman kadınlara yönelik istihdam garantili meslek edindirme politikaları geliştirilmeli,** istihdam desteği de sunularak, bu kadınlar iş hayatı içinde de izlenmeli ve desteklenmelidir.

- **Aileyi geçindirme sorumluluğunun yanı sıra yaşlı, hasta, engelli ve çocuk bakımı yükü de olan Roman kadınlara yönelik iş saatlerinde yararlanabilecekleri evde bakım desteği başta olmak üzere bakım evi gibi hizmetler sunulmalıdır.**

- **Aile içi şiddetle mücadele kapsamında** Roman kadınların korunması ve güçlendirilmesi için yerel yönetim ve kamu tarafından **kadın koruma ve sığınma evlerini yasalara uygun olarak açılması.** Bu bağlamda şiddet mağduru kadınlar yararlanabilecekleri hizmetler konusunda bilgilendirilmelidir.

- **Kadın dayanışma grupları** kurulması için kadın sivil toplum örgütlerinin katılımıyla uygulanabilir dayanışma modellerinin geliştirilmesi,

Çocuklar içinse,

- Şiddet ve istismar mağduru Roman çocukların yararlanabilecekleri hizmetler konusunda gerekli bilgilendirmeler yapılmalıdır.

- **Ebeveynlerini kaybetmiş veya ebeveynleri cezaevinde olan ve korumasız kalan çocuklara yönelik sürekli veya geçici koruma modelleri geliştirilmeli.** Bununla bağlantılı olarak çocuk işçiliğine yönelik önleyici politikalar oluşturulmalıdır.

- **Çocuk mahkumlara özel politikalar geliştirilmelidir.¹**

- Roman mahpusların çocuklarının koruma altına alınarak temel haklarına erişimleri sağlar nitelikte koruma hizmetlerine erişimleri sağlanmalıdır.

Eğitime Erişim

Covid 19 pandemisi sürecinde uzaktan eğitime erişemeyen grupların başında Roman çocukları gelmiştir. Bu süreç son yıllarda eğitimle ilgili elde edilen kazanımların ortadan kalmasına neden olmuş ve maalesef birçok çocuk okuldan kopmuş veya ciddi bir akademik

1

kayıp yaşamıştır. Bu da Roman çocukların yüz yüze eğitime çok daha kırılgan olarak başlamasına neden olmuştur. İşte tüm bu nedenlerden dolayı Roman çocukların eğitime erişimi ve eğitimden kopuşların önüne geçebilmek için özel politikalar hayata geçirilmelidir. Bu politikaların geliştirilmesinin ön koşulu ise pandemi süreci ile özellikle ortaöğretime geçişte yoğun olarak yaşanan eğitimden kopuşlar ve hiç eğitime erişemeyen çocuklar konusunu ele alan veri analizine dayalı bir raporlama – haritalama çalışmasının yapılmasıdır.

- Beslenme hakkına erişemeyen Roman çocuklarına yönelik okullarda **ücretsiz kahvaltı ve öğle yemeği verilmelidir.**

- Romanların eğitime erişimi ve okul terklerinin önlenmesi için çocuklar ve ebeveynler desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Bu kapsamda okula devamsızlığın önündeki ekonomik nedenlerin ortadan kaldırılması için okula giden çocukların maddi olarak desteklenmesi için **şartlı nakit tranferi gibi burs desteği sağlanmalıdır.**

- **BM interneti “temel insan hakkı” olarak kabul etmiştir. İnternetin temel bir hak olmasından yola çıkarak dijital eşitsizlik / dijital yoksulluğun ortadan kaldırılması için her mahalleye, okula ücretsiz internet, bilgisayar / tablet hizmeti sunulmalıdır.**

- Kırtasiye ve okul kıyafeti gibi giderlere ilişkin ailelere nakit yardımı yapılmalıdır.

- Yerel ihtiyaç ve gereksinimlere uygun eğitim öğretim modellerinin geliştirilerek uygulanması,

- Roman çocuklarının yoğun olarak okuduğu okulların teknik ve fiziki altyapısının çocuklarının ve öğretmenlerin ihtiyacına göre düzenlenmeli buralarda görev yapacak öğretmenlere yönelik güçlendirici süreçlerin tanımlanması ve bu **okullarda görev alacak öğretmenlerin teşvik politikaları ile desteklenmesi.**

- Mahallelerde ücretsiz, nitelikli erken çocukluk eğitimi hizmetleri verilmesi için **“kreş/gündüz bakımevi” açılmalıdır.**

- Pandemi sürecinde artan öğrenme kayıplarının telafisi için “hızlandırılmış eğitim programları” ihtiyaç vardır. Bunun için kalıcı, **gezici etüt merkezleri** ve öğretmen kadroları oluşturulmalıdır.² Mahallelerde gezici kütüphane, gezici sinema ve tiyatro vb kültürel ve sportif etkinlikler organize edilmelidir. **Mahallelere toplum merkezleri açılmalı, birey ve toplum temelli sosyal hizmetler götürülmelidir.** Aile danışmanı, psikolog ve pedagoğ gibi uzmanları barındıran bu mekanlar kadınlar ve çocuklar için hem eğitim hem de sosyalleşme alanı olmalıdır.

² Kütahya Valiliği'nin “Gezici Motivasyon ve Eğitim Aracı” ve TEGV ateşböceği gibi örnekler incelenebilir. ‘<http://www.kutahya.gov.tr/gezici-motivasyon-ve-egitim-araci-yola-cikiyor>’

<https://tegv.org/atesbocegi-egitim-programlari/>

- **Eğitimde karşılaşılan ayrımcı pratiklerin önlenmesi için politikalar geliştirilmeli, eğitimciler, idari personel ve Roman olmayan çocukların ailelerine Romanlar ve ayrımcılıkla ilgili eğitimler verilmelidir.**
- **Kapsayıcı bir eğitim modeli benimsenmeli, eğitim materyalleri çok kültürlü yaklaşımlar esas alınarak yeniden tasarlanmalı ve müfredatta diğer tüm kültürlerle birlikte Roman tarihi ve kültürüne yer verilmelidir.**
- **Erken yaşta evliliklerle, ev içinde ve sokaktaki çocuk işçiliğiyle mücadele edilmesi için öncelikli kız çocukları olmak üzere, çocukların eğitime erişimlerini sağlar nitelikte kamu politikalarının geliştirilmesi ve önleyici, koruyucu kamusal mekanizmaların kurulması gereklidir.**
- Hali hazırda var olan şartlı eğitim yardımı gibi hizmetler konusunda Romanlar bilgilendirilmeli, tüm çocukların faydalanması sağlanmalıdır.
- **Lise ve Üniversiteye sınavlarına hazırlanan gençlere yönelik ücretsiz hazırlık kursları düzenlenmelidir.**
- Roman ebeveynlerin okul aile birliklerinde aktif olarak rol alması, söz sahibi olması sağlanmalıdır.
- **Özellikle Romanların yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki okul aile birliklerinde Romanlarla ilgili özel komisyonlar oluşturulmalı ve bu komisyonlar aracılığıyla okul içinde yaşanan sorunlara çözümler üretilmelidir.** Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve diğer ilgili kamu kurumları ile etkin işbirliği içinde olan bu komisyonlar kayıt sürecinin iyileştirilmesi veya “aşamalı devamsızlık yönetimi”nin hayata geçirilmesi gibi konularda da çalışmalıdır.³
- Okul aile birliği dernekleri ve Roman STK’larla işbirlikleri oluşturularak, ortak çalışma programları belirlenmelidir.
- Toplum temelli ihtiyaçlar analizleri esas alınarak yetişkinlere yönelik hayatboyu öğrenme eğitim modellerinin geliştirilerek mahalle bazlı olarak uygulanması. Okullarda eğitim-öğretim saatleri dışında okur yazar olmayan ebeveynlere yönelik okuma yazma kurslarının verilmesi.

İstihdama Erişim

Tüm şehirlerde niteliksiz, güvencesiz, sağlıksız ve ağır iş kollarında çalışan, gelirin her daim belirsiz olduğu, geçim stratejilerini ‘günü kurtarmak’ üzere inşa etmek zorunda kalan Romanlar için düzenli ve güvenceli istihdamın yaratılması gereklidir. Romanlara yönelik kısa, orta ve uzun vadeli istihdam stratejileri geliştirilmeli ve sürdürülebilir istihdam alanları yaratılmalıdır.

³ Aşamalı Devamsızlık Yönetimi klavuzu için bakınız:

https://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2011/ADEY/ADEY_KILAVUZ_07_Eylul.pdf

- Tarım işçiliği, temizlik işçiliği, katı atık toplayıcılığı ve müzisyenlik gibi güvencesiz geçim alanlarının güvenceli hale getirilmesi için toplumun ve ilgili aktörlerin **katılımıyla kooperatif ve benzeri uygulanabilir politikalar geliştirilerek ivedilikle hayata geçirilmelidir.**⁴

- **Güvencesiz mesleklerden olan atık toplayıcılığının güvenceli istihdama dönüşmesi yönünde modeller geliştirilmeli, yerel yönetimlerin ihale verme süreçlerinde Romanlar başta olmak üzere bu mesleği yapanlara istihdam önceliği sağlanmalı ve kotalar tanımlanmalıdır.**

- Katı atık toplayıcılığı yapanların sağlıklı bir biçimde çalışması için önleyici tedbirler alınmalı, bu kişilere koruyucu kıyafetler ve maskeler verilmelidir.

- **60 yaş üstü tüm müzisyenlerin kültür mirası kapsamında değerlendirilerek sigorta ve emeklilik sistemine dahil edilmesi sağlanmalıdır.**

- Müzisyenler ve diğer tüm güvencesiz meslekleri icra eden Romanlar için **günlük sigorta sistemi geliştirilmeli ve takibi sağlanmalıdır.**

- Güvencesiz istihdam alanlarının **kooperatifleşme, sendikalaşma** süreçlerinin desteklenmesi için kamusal politikalar geliştirilmelidir.

- Romanların geleneksel mesleklerinin yaşatılması için bu meslekler kültürel miras olarak kabul edilmeli, meslek icracılarının **Halk Eğitim Usta Öğretici programları kapsamında değerlendirilerek istihdam edilmesi sağlanmalıdır.**

- Geleneksel olarak üretilen zanaat ürünlerinin günümüz koşullarına uygun olarak üretilmesi ve kooperatif benzeri girişimcilik modelleri ile piyasaya sunulması sağlanmalıdır. Ayrıca bu zanaatkarlara istihdam imkanları sunulmalıdır.

- **Üniversite veya meslek lisesinden mezun olmuş Roman gençlerin istihdamına yönelik politikalar oluşturulmalı**, bu gençler pozitif ayrımcılık yapılarak kamu kurumları ve belediyeler tarafından ivedilikle istihdam edilmelidir.

- **Romanların istihdamının artırılmasına yönelik pozitif ayrımcılık yapılmalı, kamu ve özel sektörde kota zorunluluğu uygulanmalıdır.**

- **Cezaevinde olan romanlara yönelik meslek edindirme ve istihdam olanakları sağlanmalı özel sektörde kota zorunluluğu uygulanmalıdır.**

- **Madde bağımlılığı ile mücadele eden gençlere yönelik yerel düzeyde istihdam garantili meslek edindirme kursları açılarak rehabilite süreçleri için destek mekanizmaları kurulmalıdır. Bu kapsamda psikolojik destek, yönlendirici hizmetler verilmelidir.**

⁴ Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen yerel model incelenebilir, işbirlikleri geliştirilebilir.
<https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/03/24/atik-kagit-iscilerine-maddi-destek-uzerinde-calisiliyor>

Barınma Koşullarının İyileştirilmesi

Kentsel dönüşüm değil yerinde dönüşüm projelerine öncelik verilmeli, projeler sosyal dönüşüm projeleri olarak düşünülerek yaşanabilir mahalleler inşa edilmelidir. Ayrıca bu dönüşüm projelerinde mahalle halkı da sürece dahil edilmeli ve söz hakkı olmalıdır.

- **Evsizlik sorununun çözümü için yaşam ve ekonomik koşullara uygun olarak öncelikli olarak yaşadıkları yerlerde, değilse bu yerlere yakın olan yerlerde sosyal konut projelerinin geliştirilerek hayata geçirilmelidir.** Temel haklara erişilebilir bir mesafede, kentsel alanlara yakın olan konut alanları oluşturulmalıdır.
- **Roman toplumunun hayatının önemli bir parçasını oluşturan mahalle kültürünü yok saymadan; mekânsal olarak ayrıştırılmış, altyapı ve üst yapının yetersiz kaldığı Roman mahallelerinin ve kötü şartlardaki barınma koşullarının iyileştirilmesi sağlanmalı, sosyal konut çalışmalarına ağırlık verilmelidir.**
- **Sağlıksız barınma koşullarının giderilmesine yönelik evlerin dönüştürülmesi ve tadilatı için kamu kurumları ve belediyeler tarafından maddi destek sağlanmalıdır.**
- Belediye hizmetleri bu mahallelere de eşit bir şekilde sunulmalı, bu mahallelerin de çöpleri zamanında alınmalı ve sokaklar temizlenmelidir.
- Mahallelerde sosyalleşme alanı da olabilecek parklar her mahalleye inşa edilmelidir.

Sağlık Hizmetlerine Erişim

- **Hak temelli sağlık modelleri geliştirilmeli, sağlık hizmetlerine erişim tamamen ücretsiz olmalı, muayene ve ilaç için herhangi bir katkı payı alınmamalıdır.**
- **Hiçbir sosyal güvencesi olmayan kişiler genel sağlık sigortası kapsamında borçlandırılmaksızın muayene olabilmeli ve ilacını alabilmelidir.**
- Birinci basamak sağlık merkezlerinin Roman mahallelerinde açılması sağlanmalıdır.
- Yaşlı veya yatağa bağımlı kişilerin yararlanabilecekleri evde bakım hizmeti ve diğer kamu hizmetleri konusunda bilgilendirilmeleri sağlanmalıdır.
- **Madde bağımlılığı ile mücadeleye özel önem verilmeli, rehabilitasyon ve tedavi merkezlerinin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.**
- **Yoksulluk sarmalının bir sonucu olan uyuşturucu madde bağımlılığı yalnızca bir sağlık sorunu olarak ele alınmamalı, bağımlılığı ortadan kaldıracak sosyal ortamın sağlanması için politikalar geliştirilmeli ve rehabilitasyon hizmetlerine erişim kolaylaştırılıp, damgalayıcı olmaktan çıkarılmalıdır.** Madde bağımlılığıyla mücadele kapsamında mahallelerin güvenliğinin artırılması, yoksullukla mücadele politikalarının geliştirilmesi Romanların yoğun yaşadığı il ve ilçelerde rehabilitasyon merkezlerinin sayısının artırılması gereklidir. Bu merkezlere erişimin kolaylaştırılması rehabilite olan bireylerin spor istihdam sosyal hayata katılımları ile ilgili içerme politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda belediyelerin danışma merkezleri kurularak bu sürece katkı sunmalıdır.

- **Yoksulluk ve dışlanmanın yoğun olarak yaşayan Romanlarda, toplumun en az görünenlerinden biri de engelli bireyler.** Mahallelerde düzenli taramalar yaparak engelli bireyler tespit edilmeli ve aileler yararlanabilecekleri hizmetler konusunda bilgilendirilmelidir.

- **Roman mahallelerine yönelik sağlık hakkı, sağlık okuryazarlığı, temel sağlık hizmetleri, üreme sağlığı ve cinsel sağlık gibi konularda eğitimler verilmelidir.** Sağlıkçıların mahalle temelli önleyici, bilgilendirici, yönlendirici sağlık hizmetlerini mahalle bazlı olarak yürütmelidir.

Kültür Politikası

- **Kaybolmaya yüz tutmuş davulculuk, sepetçilik gibi geleneksel meslekler kültürel miras kapsamında değerlendirilerek korunmalı, yaşatılmalı ve günümüz koşullarına uygun olarak devam edebilmeleri sağlanmalıdır. Bu mesleklerin kayıt altına alınması için kültürel miras çalışmaları yürütülmelidir.**

- Kültürel ve tarihsel belleğin oluşması için Roman gruplarının kültürel üretimlerinin (zanaat ürünleri, hikayeler, şarkılar vb) kayıt altına alınması ve bunun için arşivleme çalışmalarının yapılması, üretilen yazınsal görsel işitsel ürünlerin toplumun her kesimiyle buluşturulması için devlet desteği sağlanmalıdır.

- Toplumun farklı kesimlerinin karşılaşmasına olanak sağlayacak ortak alanların kurulması, artırılması için politikaların geliştirilmesi gereklidir.